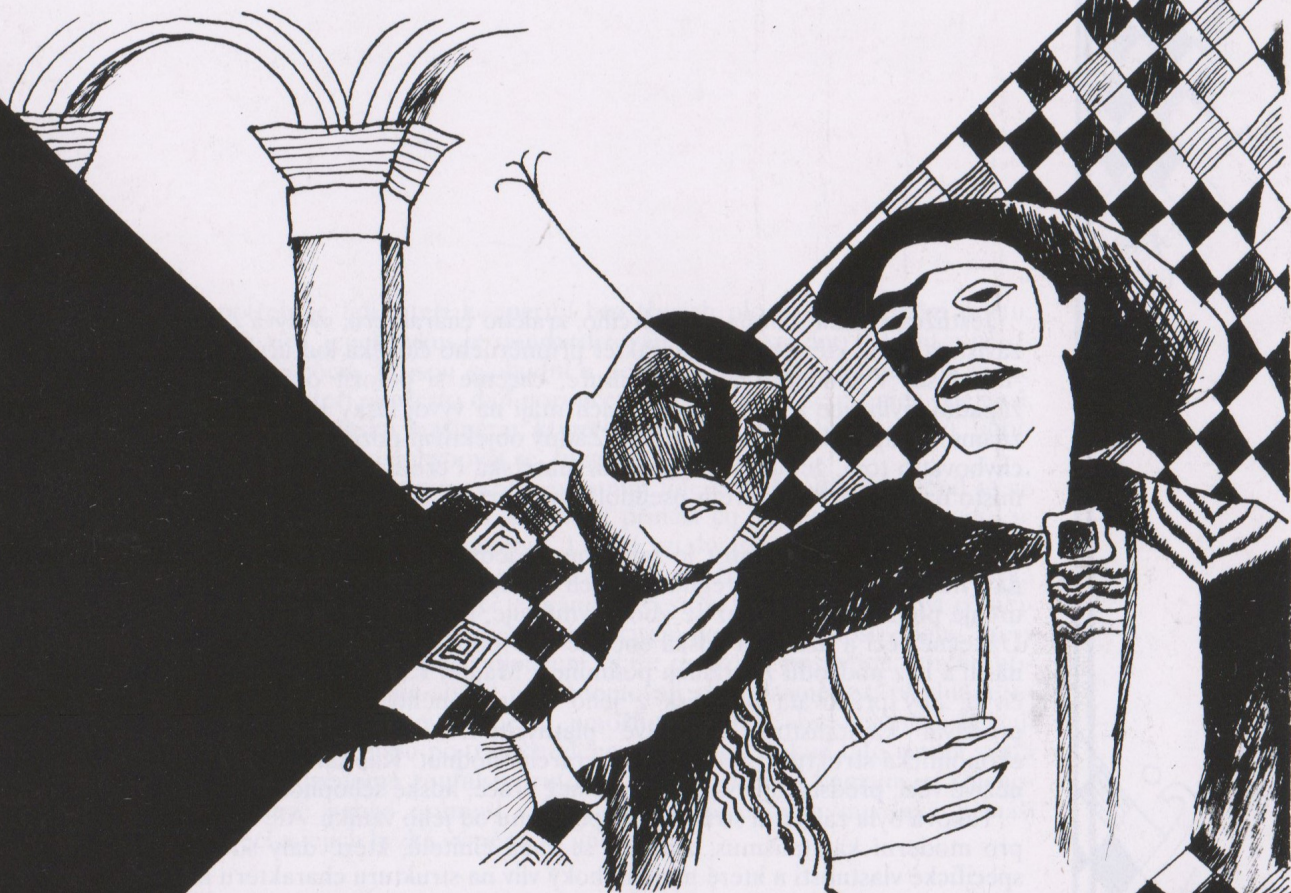

WILLIAM SHAKESPEARE

KUPEC

BENÁTSKÝ

Erich Fromm UMĚNÍ MILOVAT (úryvky)

Jestliže je láska schopností tvůrčího, zralého charakteru, vyplývá z toho, že schopnost milovat závisí na vlivu, který má na charakter průměrného člověka kulturní oblast, v níž žije. Hovoříme-li o lásce v soudobé západní kultuře, chceme si položit otázku, zda společenská struktura západní civilizace a její výsledný duch mají na vývoj lásky příznivý vliv. Samotné položení otázky znamená zápornou odpověď na ni. Žádný objektivní pozorovatel západního života nemůže pochybovat o tom, že láska – bratrská, mateřská i erotická – je poměrně vzácný jev a že na její místo nastupuje řada forem pseudolásky, které ve skutečnosti nejsou ničím jiným než formami rozkladu lásky.

Kapitalistická společnost je založena na jedné straně na politické svobodě, na druhé straně na trhu jako prostředku regulace všech ekonomických, a tím i společenských vztahů. Trh zboží určuje podmínky, za nichž se zboží vyměňuje, trh práce určuje způsob koupě a prodeje práce. Užitečné věci a užitečná lidská energie i dovednost proměňují ve zboží, které se vyměňuje bez násilí a bez podvodu za tržních podmínek. Majitel kapitálu může kupovat pracovní sílu a poručit jí, aby pracovala pro zisk z jeho investovaného kapitálu. Majitel pracovní síly ji musí prodávat kapitalistovi za právě platných tržních podmínek, nechce-li hladovět. Tato ekonomická struktura se odráží v hierarchii hodnot. Kapitál poroučí práci: nahromaděné věci, neživé věci, představují vyšší hodnotu než práce, lidské schopnosti, které jsou živé.

Taková byla základní struktura kapitalismu od jeho vzniku. Ale i když je charakteristická také pro moderní kapitalismus, změnila se řada činitelů, které daly soudobému kapitalismu jeho specifické vlastnosti a které mají hluboký vliv na strukturu charakteru moderního člověka.

Moderní kapitalismus potřebuje lidi, kteří kooperují bez třecích ploch a ve velkém počtu; kteří chtějí konzumovat stále více, jejichž vkus je standardizován a dá se snadno ovlivnit a předvídat. Potřebuje lidi, kteří mají pocit, že jsou svobodní a nezávislí, že nejsou podřízeni žádné autoritě, zásadě či svědomí – a kteří si přesto dají poroučet, aby dělali, co se od nich očekává, aby se bez třenic zapojili do společenské mašinérie; které lze vést bez násilí a bez vůdců, pobežet bez cíle – vyjma jediný: mít úspěch, pohybovat se, fungovat, jít dopředu.

Jaký je důsledek? Moderní člověk je odcizen sobě, ostatním lidem a přírodě. Proměnil se ve zboží, cítí tu své životní síly jako investici, jež mu musí přinést co největší zisk, kterého je možno za právě platných tržních podmínek dosáhnout. Lidské vztahy jsou v podstatě vztahy odcizených automatů, z nichž každý zakládá svou bezpečnost na tom, že se co nejtěsněji přimyká k stádu, že se od něho neliší myšlením, citěním či jednáním. Přestože se každý snaží být co nejblíže k ostatním, zůstává docela sám, zaplaven hlubokým pocitem nejistoty, úzkosti a viny, který je vždy výsledkem nemožnosti překonat lidské odloučení. Naše civilizace poskytuje mnoho utišujících prostředků, které lidem pomáhají, aby si neuvědomovali svou osamělost: předně je to přísná rutina zbyrokratizované, zmechanizované práce, umožňující lidem, aby si neuvědomovali svá nejzákladnější lidská přání, svou touhu po transcendentu a jednotě. Pokud tato rutina sama nestačí, člověk přemáhá své podvědomé zoufalství rutinou zábavy, pasivní konzumací sluchových a zrakových zážitků, které nabízí průmysl zábavy; určité uspokojení mu také přináší i nakupování stále nových věcí a jejich brzká výměna za jiné.

Situace v lásce nutně odpovídá tomuto společenskému charakteru moderního člověka. Automaty nemohou milovat; mohou směřovat své "osobnostní balíčky" a doufat, že nebudou při tomto obchodě ošizeni. Jeden z nejpříznačnějších výrazů pro lásku a zejména pro manželství v této odcizené struktuře je idea "spřežení". V celé řadě článků o šťastném manželství se jako ideál popisuje hladce fungující spřežení. Toto označení není příliš vzdáleno ideji hladce fungujícího zaměstnance; měl by být "nezávislý v mezích rozumu", ochotný ke spolupráci, tolerantní a zároveň citlivý a agresivní. Poradce pro manželství nám například říká, že muž by měl "chápat" svou ženu a pomáhat jí. Měl by pochválit její nové šaty nebo dobře uvačené, chutné jídlo. Ona zase by měla chápat, že muž přichází domů unavený, měla by pozorně naslouchat, když hovoří o svých obchodních potížích, neměla by se hněvat, nýbrž projevit porozumění, když zapomene na její narozeniny. Takový vztah není nic jiného než hladce, jako na másle probíhající vztah dvou lidí, kteří si po celý život zůstávají cizí, ale kteří se k sobě chovají slušně a z nichž každý se pokouší pomáhat druhému, aby se cítili lépe.

V této koncepci lásky a manželství se hlavní důraz klade na to, aby se našlo útočiště před jinak nesnesitelným pocitem samoty. V "lásce" člověk konečně nalézá útulek před samotou. Uzavírá se dvojspolek proti světu a sobectví a deus se mylně pokládá za lásku a důvěrnost.

Láska je možná jen tehdy, když dva lidé naváží styk z centra své existence, tedy když každý z nich prožívá z centra své existence sám sebe. Jen tato "centrální zkušenost" je lidská realita, jen v ní je život, jen v ní je základ lásky. Takto prožitá láska je neustálou výzvou; není to klidné útočiště, je to pohyb, růst, společná práce; i to, zda v ní převládá harmonie či spor, radost či smutek, je druhořadé vzhledem k základní skutečnosti, že dva lidé se prožívají z podstaty své existence, že jsou navzájem jedno tím, že každý z nich je jedno sám se sebou, a ne tím, že každý z nich před sebou přechází. Je jen jeden důkaz existence lásky: hloubka vztahu a život i síla každého z partnerů; to je plod, podle něhož se láska poznává.

William Shakespeare KUPEC BENÁTSKÝ

Překlad Břetislav Hodek

Režie Michael Tarant

Scéna Milan Čech j. h.

Kostýmy Věra Mejtová j. h.

Hudba Daniel Fikejz

Pohybová spolupráce Petr Koželuh

Dramaturgie Věra Mašková

Asistent režie Irena Rozsypalová

V textu použito motivů z italské renesanční lyriky.

Premiéra 16. 11. 1991 v Divadle Jiřího Myrona

Při premiéře se koná výstava uměleckých fotografií francouzského fotografa
Christiana Legaye

Vedoucí umělecko-technického provozu ing. Ivan Bílek

Vedoucí scénické výroby ing. Oto Gruszka

Vedoucí dámské krejčovny Alena Kantorová

Vedoucí pánské krejčovny Jiřina Richtrová

Mistr jeviště Jiří Brudný, Miloš Novák

Mistr osvětlení Pavel Jaskiewicz

Mistr elektroakustiky Bořivoj Wojnar

Mistr vláseknáry Renáta Helmešová

Rekvizity Jindra Lupíková

Mistr garderoby Zlata Nezhybová

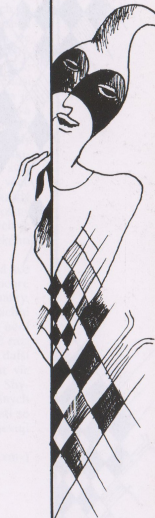

OSOBY A OBSAZENÍ

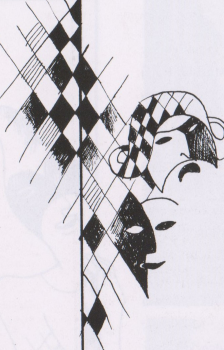
Dóže	František Šec
Antonio	Miroslav Rataj
Shylock	Jiří Čapka
Bassanio	Jan Fišar
Gratiano	Jiří Sedláček
Lorenzo	Tomáš Jirman
Porcie	Eva Režnarová
Nerissa	Alena Sasínová-Polarczyk
Jessika	Pavlna Kašková
Salerio	David Viktora
Solanio	Daniel Zaoral
Luceta	Adriena Jakubovičová
Tubal	Milan Šule
Kníže marocký	Zdeněk Kašpar
Kníže aragonský	Jan Filip
Lancelot	Josef Novák
Gobbo	Stanislav Malý
Leonardo	Ivo Hrbáč
Komorná	Irena Rozsypalová

Inspice Soňa Francová
Nápověda Petra Špornová

Masky na fotografiích zapůjčila firma: Maschere per il Teatro il Carnevale
e l'Arredamento
CA' MACANA, Dorsoduro 3172, VENEZIA

William Shakespeare SONETY (29)

*Když znevážen a vyděděn a sám,
svou hanbu polykaje každodenní,
bezmocně bouřím u nebeských bran,
jak se tak vidím, klna narození,
a toužím jako tamten přítel mít,
jak druhý krásy, jako třetí štěstí,
jak čtvrtý věhlasu, jak pátý klid
a život utěšený v bezbolesti,
já zhnusen sebou náhle tebe zřím
a z šeré bídy, jako z brázdy skrývan,
jenž vzlétá před jütrem, se povznáším
a hlaholím a děkuji a zpívám.
Vždyť nejsem chud. Tys mi svou lásku
dal.*

Jsem bohatec. Jsem nade krále král.

/Přeložil E. A. Saudck/

HLEDÁNÍ PRAVDY

Dobu nedávno minulou charakterizovala veliká, všeobjímající, totální lež. Tato Lež, prostupující lidské životy od záležitostí veřejných, až po ty nejsoukromější, byla v posledních letech už Lží zcela zřejmou, až se stala neudržitelnou. Ač odstraněna, zanechala přesto v našich myslích citelnější stopy, než si uvědomujeme. Pod dojmem této velké Lži, získali jsme totiž dojem, že musí existovat jakýsi její opak; že po nadvládě Lži nastoupí vláda jedinečné absolutní Pravdy. Tento omyl provází lidstvo po staletí. Ani nové formy poznání, ani rozvoj civilizace nemůže lidstvu zabránit, aby čas od času, odhodíce soudnost a pokoru, nezačalo ve jménu kteréhosi z falešných proroků hlásat nástup zlatých časů a univerzálního štěstí pro všechny. A tak sotva je popřena jedna lež, začínají se pomalu ze zárodků relativních pravd rodit nová nebezpečí. Sotva se popře reálný socialismus, začínají se objevovat nová strašidla jako národ, svrchovanost, trh atd., věci, které samy o sobě jsou dobré, leč povýšeny na nejvyšší metu, stávají se Lží. A tehdy nastává okamžik, aby na jeviště vkročil nejskvělejší dramatik všech dob; jeden z největších dialektiků, kteří kdy na tomto světě žili, génius, schopný v hlubinách středověku postihovat svět v jeho trojrozměrnosti, zachycovat pohyb, změnu, plynutí času a relativnost všech věcí. Neexistuje žádný pevný bod, z něhož by se Shakespeare – člověk snažil uchopit svět, každý problém nazírá z několika zorných úhlů, neklaní se žádným božstvům, nesoudí. Každá z postav přináší na jeviště kus lidské pravdy promísené se Lží, láskou, nenávistí, bolestí, každá z nich je pochopitelná, každá z nich má své tajemství, každá z nich je součástí neuchopitelného, blízkého i vzdáleného vesmíru, jsoucna, které nás prostupuje, a které nikdy úplně nepochopíme. Kupec benátský, dílo, které se v nedávné době objevilo na mnoha evropských scénách, má své téma zakódováno již v názvu. Benátky, tehdejší obchodní velmoc, zachycuje Shakespeare v době jejich největšího rozmachu, který však v sobě nese už tušení bližícího se pádu. Benátky, město peněz, město obchodníků, město zářivých, sebevědomých, okouzlujících lidí. Všichni mluví o lásce, o přátelství, ale v každém slově je slyšet cínkot peněz, bez nichž není možno realizovat jediný vztah, bez nichž není možno žít. Je to zvyklost, je to pravidlo, které rází tato středověká "high society", domnívající se, že je středem světa. Pro svůj klid, pro svou další existenci musí odmítnout onoho obtížného, asketického Žida, který je schopen vydělat víc peněz než oni a přitom dává okázale najevo, jak málo jich k životu potřebuje. Odmítnutí Shylocka není jen střetem dvou rozdílných názorů, je to střetnutí dvou kultur, dvou zcela odlišných přístupů k životu. Z několika drobných antagonismů, lehkomyšlností, z trochy bezohlednosti se rodí drama, ve kterém jde o život. Drama nikoli nepodobné těm, která se dennodenně objevují na stránkách novin.

(-vm-)

William Shakespeare
SONETY (12)

*Když slyším hodiny, jak odbíjejí,
a vidím v čemotu se hroužít den
a po jaru kam fialky se dějí,
a rusá kadeř, jak se mění v len,
když pyšné stromy vidím náhle holé,
ač prve ještě daly stádu stín,
a zeleň, žlutou nyní svázet z pole
jak na mářách, vousatou od ostin,
tu na mysl tvá krása připadá mi,
že skusu neujde těch lačných úst,
že květ a spanilost se hubí samy
a samy mrou, jak jiné vidí růst,
a nic že neotupí kosu času
než símě živé zkoseného klasu.*

/Přeložil E. A. Saudek/

LEASING

OSTRAVA
MARIÁNSKÉ HORY

PRODEJ

28. října 227

069/55848

MARTEK
ELEKTRONIK
A.S.

Po - Pá
9⁰⁰ - 17⁰⁰

VÝPOČETNÍ
TECHNIKA

KANCELÁŘSKÁ
TECHNIKA

ŘÍDÍCÍ SYSTÉMY
TECHNOL. PROCESŮ

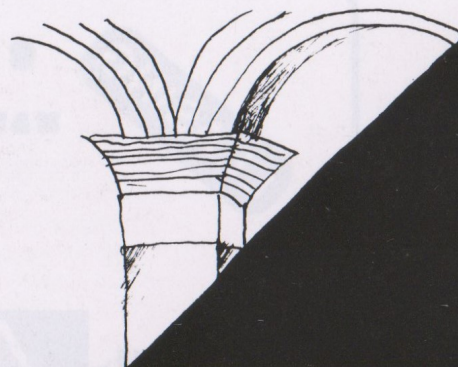
MĚŘENÍ A REGULACE
V TOPENÁŘSTVÍ

ZDRAVOTNICKÉ PŘÍSTROJE
A POTŘEBY

NEHCETE
MARTYRIUM ?

NEHCETE
ZMATEK ?

CHTĚJTE
MARTEK!

Výtvarník programu Rosvita Mikulová, redakce programu Věra Mašková.
Veškerá práva k provozování tohoto díla zastupuje DILIA. Uvádí Státní divadlo
Ostrava, umělecký ředitel Ilja Racek, šéf činohry Michael Tarant.
Cena programu 5 Kčs.
Vytiskly OSTRAVSKÉ TISKÁRNY, provoz 21, 709 70 Ostrava 1, Novinářská 7,
R 3930.